

Iš praeities rūko...

Apie parodą-publikaciją „*Académie de Vilna – Vilniaus piešimo mokykla 1866–1915*“ Nacionalinėje dailės galerijoje

**JOLANTA
ŠIRKAITĖ**

Académie de Vilna... Šią mistiškos Vilniaus akademijos legendą sukūrė *École de Paris* dailininkai litvakai. Taip jie vadino ir pačioje Lietuvoje gerokai primirštą Vilniaus piešimo mokyklą, veikusią Vilniuje 1866–1915 m.

Dailininkas Arbit Blatas, išėivis iš Lietuvos, rašydamas apie Michelį Kikoine'ą, Paryžiaus Monparnasą įvardijo kaip Lietuvos dailės sostinę, turėdamas galvoje visą litvakų, apsigyvenusių Monparnase, konglomeratą. Tokia, anot jo, buvo *École de Paris* pradžia. Ir kaip jis rašo toliau, „šios istorijos pradžioje buvo Lietuva..., Lietuva davė galimybę suvokti savo talentą daugeliui dailininkų, kuriems Paryžius buvo tapybos Meka¹“.

Vilniaus piešimo mokyklos istoriją atkūrėnėjau rinkdama ir analizuodama išlikusių dokumentinę medžiagą Vilniaus, Sankt Peterburgo, Maskvos archyvuose, o vėlesniais metais studijavusių asmenų pavardes pavyko išryškinti nagrinėjant daugelio žymių dailininkų biografijas ir kitą su jais susijusią istoriografinę bei ikonografinę medžiagą, išsibarsčiusią po Europos, Amerikos ir net Afrikos žemynus. Tad apie Vilniaus piešimo mokyklą turime kalbėti kaip apie daugiatautį reiškinį, turėjusį įtakos ir kitų kraštų dailei bei meninio gyvenimo organizavimui.

Nors pati mokyklos idėja jos įkūrimo metu buvo gerokai kitokia. Norint ją suprasti, reikia prisiminti XIX a. II pusės geopolitinę Lietuvos situaciją – ji buvo tapusi carinės Rusijos imperijos pakraščiu. Didžiausias carinės valdininkijos rūpestis kultūros srityje buvo pasiekti, kad kultūra, o kartu ir dailė, „išvirstų į rusiškas formas“. Susirūpinta ne dailės mokymo padėtimi, o tuo, kad nebuvo kam tapyti ikonų naujoms ir iš katalikų bažnyčių į stačiatikių šventyklas paverstoms cerkvėms. 1864 m. Vilniuje įkurta ikonų dirbtuvė apčiuopiamų rezultatų nedavė, tad buvo nutarta įkurti tikrą dailės mokyklą. Ši misija buvo pavesta Peterburgo dailės akademiją baigusiam dailininkui Ivanui Trutnevui, o mokyklą finansavo imperijos sostinėje įsikūrusi Liaudies švietimo ministerija. Trutnevas parengė programą ir pavadino mokyklą Vilniaus Amatų piešimo mokykla ir tapybos klasėmis, bet netrukus pavadinimas buvo pakeistas į Vilniaus liaudies piešimo mokyklą ir jau kitąmet vadinosi Vilniaus piešimo mokykla. Mokykla oficialiai buvo atidaryta 1866 m. gruodžio 6 d., bet mokymas joje įsivažiavo jau 1867-aisiais. Ji buvo įkurta I berniukų gimnazijos patalpose Pilies gatvės kieme (t. y. uždaryto Vilniaus universiteto patalpose). XX a. pradžioje įėjimas į mokyklą jau buvo iš Šv. Jonų gatvės. Joje galėjo mokytis visi norintys, nepriklausomai nuo tautybės, tikėjimo, socialinės padėties ir lyties. Į ją buvo priimami asmenys ne jaunesni kaip 12 metų.

Parodos *Académie de Vilna – Vilniaus piešimo mokykla 1866–1915* Nacionalinėje dailės galerijoje fragmentas. Gedimino Savickio nuotrauka

¹ Arbit Blatas, „Montaparnasse, capitale de la Lituanie des arts“, *Les pionniers de L'École de Paris. Kikoine*, dirigée par Leïla Voight avec de la Fondation Kikoine, Paris, 1992, p. 33, 34.

Būsimieji amatininkai mokėsi nemokamai, o tapybos klasių lankytojai mokėjo po 3 rub. per pusmetį. Ilgainiui, 1893 m., Amatų skyrius buvo atskirtas nuo mokyklos ir perkeltas į privačias Nemokamas sekmadienines Techninio piešimo ir braižybos klases, kurioms patalpas buvusio Žemės ūkio banko patalpose skyrė mecenatas Juozapas Montvila. Jose būta ir didelės salės, kurioje būdavo rengiamos ir Tapybos klasių mokinių darbų parodos.

Atskyrus Amatų skyrių, Vilniaus piešimo mokykla galėjo priimti daugiau mokinių, norinčių išmokti dailės pagrindų, o kartu ir pagerinti dailės dalykų dėstymą. Mokslo trukmė Vilniaus piešimo mokykloje buvo prailginta nuo trejų iki ketverių metų. Baigę keturis kursus, mokiniai būdavo puikiai įvaldę piešimo ir tapybos pagrindus ir be jokių kliūčių norėdami galėdavo įstoti toliau mokytis aukštesiosios dailės mokyklose. Tuo, matyt, galima paaiškinti mokyklos populiarumą. XX a. pradžioje į ją ėmė važiuoti mokiniai ir iš kitų gubernijos miestų.

Istoriografija byloja, jog Vilniaus piešimo mokykloje mokėsi apie 4 tūkst. mokinių. Dėl šio skaičiaus galima tik spėlioti, nes išlikę mokinių sąrašai nėra pilni. Kol kas yra pavykę nustatyti per 700 Vilniaus piešimo mokyklos mokinių pavardžių. Kai kurios jų mums nieko nesako, ne visi jie pasirinko dailininko karjerą, ne visi išgarsėjo. Kai kurie lyg ir mėgino kurti, dalyvavo parodose, bet jų kūrybos pavyzdžių nėra išlikę. Kai kurie jų išvyko iš Lietuvos ir pradingo Rusijos ar Sovietų Sąjungos platybėse, dar kiti tapo pasaulinio garso dailininkais ar puikiais dailės pedagogais.

Nemažai dailininkų įkūrė savo mokyklas ar studijas. Tai vienas pirmųjų Trutnevo mokinių Jokūbas Goldblatas, kuris Sankt Peterburge įkūrė privačią tapybos mokyklą, o grįžęs į Vilnių 1924 m. žydų amatų mokykloje *Hilf durch arbeit* įkūrė privačius dailės kursus. Goldblato mokykloje dėstė Bencelis Kremeris, vėliau jis ten pat įkūrė savo mokyklą. Fiodoras Parchomenka XX a. pr. įsteigė dailės mokyklą Mogiliave. Benediktas Kubickis 1902 m. atidarė Taganroge savo piešimo ir tapybos mokyklą, 1919 m. grįžęs į Vilnių, profesoriavo Stepono Batoro universiteto Dailės skyriuje. Ten pat profesoriavo ir Bronislovas Jamontas, Liudomiras Slendzinskis, Boleslovas Balzukevičius vadovavo Skulptūros katedrai.

Vienas žymiausių ir labiausiai nusipelnusių pedagogų buvo Borisas Schatzas, Sofijoje atidaręs pirmąją skulptūros mokyklą Bulgarijoje, o Palestinoje jis įkūrė pirmąją dailės mokyklą *Bezalel* ir yra tituluojamas Izraelio dailės tėvu. Šioje mokykloje dėstė ir Abelis Panas, jis vadovavo ir jos Tapybos skyriui (1924 m.), vėliau atsisakė dėstymo ir įkūrė

pirmąją Jeruzalėje litografiją. Nuo 1935 m. atsinaujinusiai *Bezalel* mokyklai vadovavo Josefas Budka. Privačią dailės mokyklą Palestinoje 1935 m. įsteigė Izaijas Kulvianskis.

Nacionalinėje dailės galerijoje Vilniuje rudenį veikusi dailės paroda puikiai atskleidė tarptautinį šios mokyklos aspektą – joje eksponuojama per 360 įvairių žanrų ir stilių dailės kūrinių, kuriuos sukūrė 70 mokyklos auklėtinių bei dėstytojų, pradedant paskutiniais XIX a. dešimtmečiais ir baigiant XX a. antrąja puse.

Įvadinę ekspozicijos dalį sudaro Vilniaus piešimo mokyklos dėstytojų Ivano Trutnevo, Ivano Rybakovo, Sergejaus Južanino, Nikolajaus Sergejevo-Korobovo kūriniai bei mokinių piešiniai ir tapybinės studijos, atlikti mokykloje mokymosi proceso metu. Pastarųjų išlikę labai nedaug, bet būtent jie iliustruoja, kokios užduotys buvo duodamos mokiniams ir kaip su jomis susidorota. Piešinio meistriškumą atskleidžia šalia eksponuojami jau susiformavusių dailininkų piešiniai.

Jehudo Epstein.
Katalikų procesija.
1901, drobė, aliejus, 100 × 75 cm.
„Ellex Valiunas“ kolekcija

Kai kurių Vilniaus piešimo mokykloje besimo- kiusių dailininkų vardai eiliniam Lietuvos žiūrovui išvis nebuvo žinomi, o ir jų kūrinų mūsų šalies dailės rinkiniuose nerasta, tad teko juos atsivež- ti iš užsienio. Dailininko Abelio Panno, o kartu ir Chaïmo Soutine'o, kūrinius paskolino Izraelio mu- ziejus Jeruzalėje, Roberto Genino – privatus Sankt Peterburgo kolekcininkas Aleksejus Rodionovas, Shragos Faibicho Zarfino – privačios įmonės Smi- lavičiuose „Nasledstvo i Vremia“ įkūrėjas Jurijus Abdurahmanovas, Levo Alperovičiaus, Zenono Lenskio, Mozės Maimono, Jazepo Drazdovičiaus, Pavelo Južiko kūrinius – Baltarusijos Respublikos nacionalinis dailės muziejus.

Reikia pasidžiaugti, kad kitų Paryžiaus mokyklos dailininkų paveikslų ir skulptūrų jau yra garsiose advokatų kontoros „Ellex Valiunas“ ir „Lewben Art Foundation“ dailės kolekcijose. Jose radau Chaïmo Soutine'o bendražygių Michelio Kikoïne'o ir Pin- chaus Krémègne'io paveikslų, puikių Emmanuelio Mané-Katzo drobių ir žanrinių skulptūrėlių, Ben Ziono Zukermano bei Vienos dailės akademiją bai- gusių Jehudos Epsteino bei Lazaro Krestino paveikslų, „berlyniečio“ Issai Kulvianskio, Mozės Maimono grafikos darbų. Trūkstantus kūrinius mielai skolino ir netgi specialiai parodai pirkto ir kiti privatūs Vilniaus

kolekcininkai. Jų dėka turime progą susipažinti su niekad Lietuvoje neeksponuotais Petrogrado-Le- ningrado scenografo Mozės Levino teatro kostiumų projektais, įspūdingu JAV gyvenimą baigusio tapy- tojo Boriso Kremerio (Cramerio) žmonos portretu.

Ne mažiau svarbi ir ta parodos dalis, kurioje eks- ponuojami kūriniai iš įvairiausių Lietuvos muziejų. Ekspozicijos pagrindą vis dėlto sudaro Lietuvos dailės muziejaus saugyklose saugomi ir nuolatinė- se ekspozicijose išstatyti Lietuvoje ir Lenkijoje vėliau dirbusių dailininkų kūriniai, kiek mažiau jų pasiskolinta iš Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus, Lietuvos nacionalinio, Vilniaus Gaono žydų, Šiaulių „Aušros“ muziejų, LMA Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriaus. Tai Juozapo, Boles- lovo ir Liucijos Balzukevičių, Edvardo Mato, Elenos ir Sofijos Römerių, Vlado Didžioko, Juozo Zikaro, Rapolo Jachimavičiaus, Juozapo Kamarausko, Eu- genios Przyałgowskos, Bronislovo Jamonto, Ado- mo Mendziblockio, Vytauto Kairiūkščio ir daugelio kitų kūriniai.

Paroda atskleidžia Vilniaus piešimo mokyklos profesinį lygį ir įrodo, jog kultūra, kad ir kaip ji būtų politizuojama, neturi nei sienų, nei tautybės, o Vil- nius net ir tais gūdžiais laikais nebuvo tik provincia- lus Rusijos imperijos ar Europos pakraštys.

Parodos „Académie de Vilna – Vilniaus piešimo mokykla 1866–1915“ Nacionalinėje dailės galerijoje fragmentas. Gedimino Savickio nuotrauka

Jehudo Epstein.
Siuvėjo šeima.
Apie 1929, drobė, aliejus,
71 × 86 cm.
„Lewben Art Foundation“
kolekcija

Jehudo Epstein.
Poilsio akimirka.
Drobė, aliejus, 86,70 × 116 cm.
„Lewben Art Foundation“
kolekcija

Michel Kikoïne.
Annay-Sur-Serein.
1959, drobė, aliejus, 65×80 cm.
„Lewben Art Foundation“
kolekcija

Emmanuel Mané-Katz.
Jeruzalės peizažas su beduinais.
Drobė, aliejus, 90×116,50 cm.
„Lewben Art Foundation“
kolekcija

Ben Zion Zukerman
(Bencionas Cukermanas).
Sefardų sinagoga Tiberijuje.
1925, drobė, aliejus, 50 x 70 cm.
„Ellex Valiunas“ kolekcija

Emerging from the **mists** of the past

On the NAG exhibition-publication *“Académie de Vilna – Vilnius Drawing School 1866–1915”*

By
Jolanta
Širkaitė

The exhibition aimed to highlight a remarkable cultural phenomenon of Lithuania – the activities of the Drawing School that operated in Vilnius in the 2nd half of the 19th and early 20th century. The event also sought to acknowledge the importance and the influence of the School in relation to the 150th anniversary of its establishment. Many artists gained their first training in art there and afterwards contributed to the art life in Lithuania, France, Israel, Russia, Belarus and other countries. The name of the School became famous through its students that later on became associated with the École de Paris, in particular such artists as Chaim Soutine, Pinchus Krémègne, Michel Kikoine, Schraga Zarkin. The biographies of these artists refer to Vilnius Drawing School as some mystical *Académie de Vilna*. A number of important Lithuanian artists, Edvardas Matas Römeris, Stanislav Fleury, Vytautas Kairiūkštis, Vytautas Didžiokas and

others, also studied in this School. Among its alumni were the future Israeli artists Boris Szatz, Abel Pann, Joseph Budkoa and Emmanuel Mane-Katz. After this initial training in Vilna, they continued their studies with different higher art schools in Europe.

The exhibition was intended to demonstrate the creative diversity of teachers and students of the School, to reveal its particularity and the main aspects of its activities as well as its undeniable international significance. It introduced the names and creative biographies of the staff and the alumni tracing, their further international trajectories. Most importantly, it offered the first opportunity to see at one location the artworks (paintings, sculptures, graphic works) brought together from all over the world in witness of the contribution of these artists to the art scenes of various countries.